

INDHOLD

FORORD 9

1

AT FREMBRINGE VIDEN OM PRAKSIS 13

Forholdet mellem teori og praksis 14

Viden som konstruktion 15

Teori om det sociale som analyseredskab 17

Forholdet mellem intention og handling 19

Socialpædagogik iagttaget som en praksis 20

Hvad er socialpædagogisk praksis? 21

2

SOCIALPÆDAGOGISKE FORTÆLLINGER 23

At fortælle virkeligheden frem 23

1. En livline 26

2. Drømmen om egen bolig 27

3. Glæden ved at være sammen med andre mennesker 30

4. Endnu en chance 33

5. At komme væk fra rendestenen 36

6. Kampen tilbage til familien 38

7. Vejen ud af misbruget 41

8. Glæden ved at deltage 43

3

HVORDAN UNDERSØGES SOCIALPÆDAGOGIKKENS TILBLIVELSE? 45

Den faglige selvforståelse 46

Diskursteori som analyseredskab 49

De analytiske snit 52

4

KONSTRUKTION AF MENING OG BETYDNING I SOCIALPÆDAGOGISK PRAKSIS 55

- Relationen 56
- Rummelighed 60
- Nuet og fremtiden 66
- Udgrænsning af krav 71
- Motivation 73
- Aktivering og omsorg 75
- Hensynet til den enkeltes interesser og behov 82
- Opsamling 83

5

IDENTIFIKATION AF SOCIALPÆDAGOGISKE DISKURSER I PRAKSIS 85

- Den socialpædagogiske diskurs i praksis 85
- Sårbarhedsdiskurs 88
 - Krav, regler og aktivering* 89
 - Nuet* 92
 - Diskursens afgrænsning* 93
- Ressourcediskurs 94
 - Krav, regler og aktivering* 97
 - Nuet* 98
 - Diskursens afgrænsning* 100
- Socialpædagogisk konstruktion af mening i praksis 101
- Socialpædagogisk identitet 104
- Socialpædagogisk faglighed 110
- Faglige og pædagogiske konsekvenser 112
- Opsamling 114

6

KONSTRUKTIONEN AF SOCIALPÆDAGOGIK I PRAKSIS OG DENS KONSEKVENSER FOR BRUGERNE 117

- Socialpædagogikkens konsekvenser for brugerne 117
- In- og eksklusionsmekanismer i den socialpædagogiske praksis 122

7

VELFÆRDSSTAT OG SOCIALPOLITIK SOM RAMME FOR SOCIALPÆDAGOGIK 127

Socialpædagogen som myndighedsperson 127

Den danske velfærdsstat 132

Den klassiske velfærdsstat 134

Liberaliseringen af den klassiske velfærdsstat 138

Ansvar 140

Ret og pligt 140

Frihed 141

Solidaritet 141

Velfærdsstatens hegemoniske kraft 142

Konstruktionen af den herskende sociale orden 144

8

EN SOCIALPOLITISK FORSKYDNING FRA FORSØRGELSE TIL SELVFORSØRGELSE 149

Forsørgelsesdiskursen 150

Selvforsørgelsesdiskursen 155

9

DEN SOCIALE LOVGIVNING 165

Det generelle og det specifikke 166

Serviceovens diskursiveringer i relation til de mest udsatte
grupper 168

Individualiseringsdiskurs 169

Omsørgdiskurs 176

Aktiveringsdiskurs 178

Normaliseringsdiskurs 182

På tværs af serviceoven 185

10

FORHOLDET MELLEM SOCIALPOLITIK OG SOCIAL- PÆDAGOGIK 189

Solidaritet 190

Ret og pligt 192

Frihed og lighed 195

Ansvar 199

Aktivering 201

Individualisering af indsatserne 205

Omsorg og støtte 209

Normalisering 209

Dilemmaer på godt og ondt 210

11

KONSEKVENSER FOR BRUGERENS LIVSMULIGHEDER SOM MEDBORGER 215

12

HVOR ER SOCIALPÆDAGOGEN PÅ VEJ HEN? 225

Perspektiver på socialpædagogen som myndighedsperson 230

LITTERATUR 237

FORORD

Formålet med denne bog er at identificere socialpædagogisk identitet og faglighed, som den konstrueres af socialpædagoger i deres praksis. Min intention har været at skabe viden om socialpædagogers egen forståelse af deres arbejde, rolle og funktion. Viden om de mål, de selv sætter for deres arbejde, og hvordan de skaber mening i deres arbejde. Det har endvidere været et vigtigt mål at sætte socialpædagogik i relation til socialpolitik og pege på, at socialpædagoger formelt er ansat til at bidrage til løsningen af sociale problemer, uden at det nødvendigvis betyder, at socialpædagoger har dette mål for øje i deres praksis. Hvilke konsekvenser det får for brugernes livsmuligheder, forsøger bogen at komme med nogle bud på.

Bogen bygger på min ph.d.-afhandling, hvor jeg har gennemført en undersøgelse af socialpædagogers konstruktion af socialpædagogik i praksis på forsorgshjem. Endvidere har jeg undersøgt, hvordan socialpædagogers konstruktion af socialpædagogik i praksis afgrænser sig i forhold til en socialpolitisk diskurs. Jeg har været interesseret i at undersøge, hvilken betydning forskydningen i den socialpolitiske problem- og løsningsforståelse mod en mere arbejdsmarkedspolitisk logik har haft for socialpædagogisk arbejde med de mest udsatte grupper, fordi de repræsenterer en gruppe af borgere, der synes at have lang vej mod integration på arbejdsmarkedet og i samfundet generelt.

I bogen præsenteres otte forskellige fortællinger fra praksis, som de socialpædagoger, der har deltaget i undersøgelsen i min ph.d.-afhandling, og hvis navne og arbejdspladser er anonymiserede, har bidraget med. De har endvidere afsat tid til at tale med mig om deres arbejde på grundlag af deres fortælling. Jeg er taknemmelig for, at de har givet mig mulighed for at få et indblik i deres arbejde og i deres socialpædagogiske virkelighed. Det har været særdeles nyttigt og meget lærerigt.

Det er mit håb, at min forståelse af socialpædagogik som en tilblivelsesproces, der kan identificeres gennem konkrete og kontekstuelle analyser af specifikke og kontekstuelle forståelser af socialpædagogik, kan være til inspiration for såvel praktikere som studerende og undervisere inden for det socialpædagogiske og pædagogiske felt. At forstå socialpædagogik som en konstruktion flytter fokus fra moralsk, etisk og filosofisk funderede diskussioner om og bestemmelser af den gode pædagog og den gode pædagogik til en diskussion og bestemmelse af, hvordan socialpædagoger konstruerer socialpædagogik i praksis, og hvilke konsekvenser det har for brugerne på de socialpædagogiske institutioner. Det er vigtigt, fordi socialpædagogiske interventioner har stor betydning for brugerens livsvilkår og livsmuligheder.

Det er endvidere mit håb, at jeg kan inspirere til at fokusere på socialpædagogen som myndighedsperson og dermed på forholdet mellem pædagogik og politik med henblik på at forstå og bestemme socialpædagogik i et samfundsmæssigt og politisk perspektiv. Socialpædagoger uddannes og ansættes til at løse de opgaver, som i det danske velfærdssamfund betragtes som sociale problemer, der søges løst eller kompenseret for blandt andet gennem socialpædagogisk intervention, og det er derfor relevant at undersøge, hvordan socialpædagoger forvalter politiske bestemmelser, mål og strategier i deres praksis.

Bogen tilbyder således ikke en teori om socialpædagogik som sådan. I bogen er det socialpædagogerne, der spørges om, hvad socialpædagogik og dens rolle og funktion er, for at diskutere, hvordan disse forståelser forholder sig til de politiske mål og intentioner, samt hvilke konsekvenser det har for brugere af socialpædagogiske institutioner og deres livsmuligheder.

Første del af bogen vil derfor beskæftige sig med identificeringen af socialpædagogers konstruktion af socialpædagogik i praksis. Anden del vil fokusere på de socialpolitiske mål og strategier og forholdet mellem disse mål og strategier og de socialpædagogiske mål og strategier, med det formål at undersøge

konsekvenserne for brugernes livsmuligheder som brugere og som medborgere.

Jeg skal gøre opmærksom på, at analysen af den sociale lovgivning bygger på den vejledning, der var gældende i 2003. Den nuværende vejledning repræsenterer det samme indhold, og det har derfor ikke konsekvenser for analysens resultater, at der i den eksisterende vejledning er tale om nogle andre numre på vejledningens kapitler og afsnit samt på lovens paragraffer.

Janne Hedegaard Hansen

August 2009